Алпинистът – изследовател

В памет на Боян Петров (Съни)

(7 февруари 1973 – май 2018)

Павел Стоев

От живота ми си отиде един от най-добрите ми приятели. Сега поглеждам какво сме си писали за последно на 9 април, ден преди да замине за последния си осемхилядник Шиша Пангма в Тибет, където изчезна безследно.

„Сънчони,
Стискам палци и дано да имаш късмет с време и т.н.
Чакам и интересен материал от високото, да опиша някой 'петрови' и от Непал ...:)
П."

„Павкатааа.....;)
На бюрото ми съм оставил 5-6 епруветки за теб с материали от Каракорум и Даулагири 2017. Няма начин да няма нещо ново като се разгледат добре всички сборове..:).....
Б."

Снимка: З. Боев, 8 април 2013 г.

Никой не беше подготвен за това. Някак си ни беше свикнал, че може да се оправи във всяка ситуация. Ангелът му хранител го беше изваждал жив и здрав от какви ли не изпитания – неизлечими болести, катастрофи, травми, премеждия по планини и пещери. Боян винаги се връщаше, дори и от най-тежките върхове – К2, Нанга Парбат, Анапурна. Много пъти животът му е висял на косъм, но все някак си успяваше да се измъкне. Какво се обърка този път??

От дете Съни проявяваше огромна любознателност и отношение към природата и си беше роден за изследовател. Запознахме се още в началото на деветдесетте, когато общият ни интерес към животните ни събра в кръжока по зоология в Софийската зоологическа градина. Ръководителят на кръжока Петко Петков ни запали фитила по пътешествията. Именно той, тридесет години по-късно, отиде със собствени средства да организира спасяването му в Непал

Изследване на пещери в Родопите, 2006 г.

и Тибет – знак на огромна привързаност, състрадание и отговорност към ученик и стар приятел. Нещо толкова рядко срещано днес!

В края на 90-те с Боян станахме редовни гости на Института по зоология и Националния природонаучен музей, където ежедневно досаждахме на бъдещите си колеги, а сега вече и близки приятели Петър Берон, Христо Делчев, Владо Бешков, Стоице Андреев, Васко Георгиев, Краси Кумански (част от тях вече не са между живите!) с въпроси и молби за определяне на животни, събрани от нас из българските пещери. Подобно на Тордесилския договор между Испания и Португалия с Боян решихме, че трябва да си разделим изследването на пещерната фауна в някои слабопроучени райони на България. Той си избра Източните Родопи, а аз – Сакар и Дервентските възвишения. По това време изкристализираха и таксономичните ни интереси. Той реши да се занимава с проучване на една слабо позната група паякообразни – псевдоскорпионите, а аз си заплюх многоножките. Така до ден днешен. Върху българските псевдоскорпиони Съни публикува няколко статии, установявайки за първи път в страната представители на семействата Cheiridiidae и Larcidae и няколко десетки нови видове. Темата на дисертацията, която така и не успя да довърши, беше върху псевдоскорпионите на Родопите. Беше събрал огромен материал от всички части на планината, включително в Гърция, детайлно бе описал, измерил и илюстрирал десетки екземпляри и бе започнал да описва няколко нови видове. Надявам се да се намери някой достоен да довърши делото му, иначе огромен труд ще отиде нахалост.

В пещера Гяур Хамбар, Източни Родопи, 8 юни 2007 г. Снимка: П. Стоев

Всъщност, преди да се насочи към пещерната фауна и арахнидите, от най-ранна детска възраст Боян се интересуваше от земноводните и влечугите. Кресненският пролом, Рупите и Сандански-Петричката котловина – едни от най-богатите на херпетофауна места в България, се бяха превърнали в негов втори дом. Почти всеки уикенд, заедно с други приятели от кръжока, нарамвахме раниците и прекарвахме няколко дни в търсене на емблематичните леопардов смок, котешка змия, червейница,

Боян снима ръждив вечерник (Nyctalus noctua), Хамбар дере, 2007 г. Снимка: П. Стоев

кощерица, турска боа. Херпетологичните си интереси той задълбочи и разви по-късно като студент и учен, достигайки национално и дори международно признание. В херпетологията Боян ще бъде запомнен с проучванията на амфибиите и рептилиите на Родопите и Врачански Балкан и прекрасната му обзорна статия за вертикалното разпространение, зоогеографията и опазването на българската херпетофауна, публикувана от Springer през 2007 г. През последните години той си сътрудничеше с чужди специалисти по изясняването на видовия статус на кримския гущер (с Никлаос Псонис и кол.) и балканския гекон (с Олег Кукушкин и кол.) на Балканите. Боян е съавтор в две херпетологични монографии – полевият определител за земноводни и влечуги в България, и херпетофауната на Витоша.

Съни беше изключителен полевик. Обичаше да е сред природата – да наблюдава, да открива, да се завира на най-труднодостъпните места, само и само да намери нещо интересно, останало скрито от погледите на останалите зоолози. И често успяваше! Още като студенти публикувахме научна статия върху ново за България семейство паразитни мухи – Streblidae. По-късно, с доц. Стоян Лазаров, публикуваха в бюлетина на Британското арахнологично дружество интересна находка на хранене на паяка *Steatoda triangulosa* със змия-червеница. Експедициите му по затънтени части на Балканите доведоха до установяването на нов за Албания вид гущер – редкия мозорски скален гущер, който сега е включен в Световната Червена книга, както и на котешката змия в Източните Родопи.

Интересите му в науката далеч надминаваха нормалните граници. Той съумяваше дори от нещастието и страданията си да намери някаква научна полза. Когато през 2009 г във високите части на Осогово го ухапа усойница, по обратния път той си водеше детайлни записки за симптомите и времето на проявата им. Безценна информация, която малко по-късно заедно с Александър Вестерстрьом и покойния вече Николай Цанков обобщиха в статия в Toxicon, описваща първите медицински случаи на ухапване на хора от *Vipera berus bosniensis* в България и доказваща невротоксичното действие на отровата.

Освен херпетофауната и пещерите, другата му голяма страст беше изследването на прилепите. Заедно с Теодора Иванова, Румяна и Иван Пандурски, Боян започна да прилага нови методи в изследването на българските прилепи, които доведоха до

Balkanopetalum petrovi Stoev & Enghoff, 2003 (Diplopoda: Callipodida). Снимка: П. Стоев

Проф. Павел Стоев е зоолог в Националния природонаучен музей на БАН и редакционен директор в издателство ПЕНСОФТ. Участник в научни експедиции в Тунис, Виетнам, Филипините, Грузия, Турция, Туркменистан и много европейски държави. Основните му интереси са насочени към систематиката, екологията, функционалната морфология и еволюцията на многоножките и други членестоноги, както и към иновативните методи за публикуване и визуализация на научни данни. Специализирал в изследователски институции в САЩ, Дания, Германия, Великобритания, Франция, Швейцария, Русия, Холандия, Австрия и др. Автор на повече от 130 научни труда. Член на групата за опазване на пещерната фауна към IUCN.

установяването на редица непознати до момента факти от биологията и екологията на тези слабо познати, но в същото време силно уязвими и световно застрашени бозайници. До края на 90-те години на 20 век, прилепните изследвания в България бяха провеждани основно чрез класически методи като наблюдение в пещери и постройки, опръстеняване, отстрел и др. Благодарение на Боян и новата генерация прилепари започна прилагането на радиотелеметрията, използването на детектори за определяне на прилепите по техния ултразвук, изграждането на изкуствени убежища, използването на мрежи за улов, както и прилагането на генетични, статистически и поведенчески методи в изследването им.

Около 1996 г Боян, Тея Иванова, Антоанета Георгиева и др. създадохме групата за изследване на прилепите, която по-късно прерасна в Център за изследване и защита на прилепите (ЦИЗП) към Националния природонаучен музей. Съни беше основният двигател в Центъра. С харизмата си той лесно привлече от студентските скамейки младите колеги Ния Тошкова, Виолета Желязкова, Антония Хубанчева, Стоян Горанов и др., които бързо обучи и на които начерта пътя в науката. Сега те умело вървят по стъпките му, правейки дисертациите си върху значими проблеми в хироптерологията като болестта на белия нос, поведенчески модели в улова на жертви и др. По това време започна и ежегодното честване на Нощта на прилепите в България, която вече близо 20 г. се провежда и привлича

Една от малкото книги за пещерите и пещерната фауна на Родопите. Петров, Б., Стоев, П. 2007. Подземният свят на Родопите. UNDP, Проект „Родопи“, 86 стр.

Представяне на постиженията на българската биоспелеология в София Тех Парк, декември 2017 г. Снимка: Станимира Делева. Отляво надясно: П. Стоев, Б. Петров, Н. Тошкова, В. Желязкова, Н. Симов, П. Берон, Х. Делчев

все повече и повече доброволци и любители на тези непопулярни и малко обичани, но изключително полезни за природата бозайници. Боян написа няколко статии върху прилепите на България. Методиката за изследване на прилепи за изготвяне на оценка за въздействието върху околната среда и оценка за съвместимост ще остане едно безценно ръководство за експерти в областта на околната среда

Сънн ще бъде запомнен не само като най-добрия български алпинист, постигнал световни успехи в хималаизма, а и като един от големите български зоолози, който оставя в наследство около 70 научни и научно-популярни труда. На негово име са кръстени шест вида животни – стоножката *Balkanopetalum petrovi* Stoev & Enghoff, 2003 (от пещери в Източните Родопи), мокрицата *Trichoniscus petrovi* Andreev, 2002 (от пещери в Западните Родопи), брумбарите *Gueorguievella petrovi* Giachino & Gueorguiev, 2006 (от пещери край село Смилян, Смолянско) и *Eustra petrovi* Gueorguiev, 2014 (от пещера в Юнан, Китай), водният охлюв *Belgrandiella petrovi* Georgiev, 2014 (от пещера Чучура край с. Станчов хан, Тревненско) и дървеницата *Scirtetellus petrovi* Simov, 2006 (от високите части на Каракорум в близост до върховете К2 и Броуд пик).

Боян живя пълнокръвно до последно. Остави след себе си две страхотни деца – дъщеря Тея и син Явор, голям брой ученици, приятели и хора, на които даде надежда и вдъхновение. Направеното от него ще остане!

Свърши достатъчно работа, почини си, приятелю!

Списък на някои от научните трудове на Боян Петров.

Ivanova, T., Stoev, P., **Petrov, B.** 1995. *Brachytarsina flavipenis* Maquart, 1851 (Diptera, Streblidae) member of a new family for the Bulgarian fauna. // Historia naturalis bulgarica 5: 25-26.

Petrov, B. 2000. Cheiridiidae H. J. Hansen (Arachnida: Pseudoscorpiones), a new family for the fauna of Bulgaria. // Historia naturalis bulgarica 11: 61-64.

Petrov, B., Lazarov, S. 2000. *Steatoda triangulosa* (Walckenaer, 1802) feeding on a European Blind snake. // Newsl. Br. Arachnol. Soc. 88: 9-10.

Петров, Б., Стоев, П., Бешков, В. 2001. Преглед на видовия състав и разпространението на земноводните (Amphibia) и влечугите (Reptilia) в Източните Родопи. // Historia naturalis bulgarica 13: 127-153.

Petrov, B., Hristova, S., Hristov, H. 2002. First record of the Cat snake *Telescopus fallax* Fleischmann, 1831 (Reptilia: Serpentes) in the Eastern Rhodopes Mt., Bulgaria. // Historia naturalis bulgarica 15: 143-146.

Benda, P., Ivanova, T., Horacek, I., Hanak, Vl., Cerveny, J., Gaisler, J., Gueorguieva, A., **Petrov, B.**, Vohralik, Vl. 2003. Bats (Mammalia: Chiroptera) of the Eastern Mediterranean. Part 3. Review of bat distribution in Bulgaria. // Acta Soc. Zool. Bohem. 67: 245-357.

Beron, P., **Petrov, B.**, Stoev, P. 2004. The invertebrate cave fauna of the Eastern Rhodopes (Bulgaria and Greece). // Beron, P., Popov, A. (eds). Biodiversity of Bulgaria. 2. Biodiversity of Eastern Rhodopes (Bulgaria and Greece). Pensoft & Nat. Mus. Natur. Hist., Sofia: 791-822.

Petrov, B. 2004. The false scorpions (Arachnida: Pseudoscorpiones) of the Eastern Rhodopes (Bulgaria and Greece). // Beron, P., Popov, A. (eds). Biodiversity of Bulgaria. 2. Biodiversity of Eastern Rhodopes (Bulgaria and Greece). Pensoft & Nat. Mus. Natur. Hist., Sofia: 153-166.

Schunger, I., Dietz, Ch., Merdschanova, D., Merdschanov, S., Christov, K., Borissov, I., Staneva, S., **Petrov, B.** 2004. Swarming of bats (Chiroptera, Mammalia) in the Vodnite Dupki Cave (Central Balkan National Park, Bulgaria). // Acta zoologica bulgarica 56 (3): 323-330.

Делчев, Х., **Петров, Б.**, Митов, П. 2005. Фаунистично разнообразие на клас Arachnida (non Acari) в България – състояние, значение и перспективи. // В: Петрова, А. (ред.), Съвременно състояние на биоразнообразието в България – проблеми и перспективи. Българска биоплатформа, София: 129-152.

Petrov, B. 2006. Distribution and status of *Myotis bechsteinii* in Bulgaria (Chiroptera: Vespertilionidae). // Lynx n.s., Praha 37: 179-195.

Petrov, B. 2006. *Lacerta mosorensis* Kolombatovic, 1886 new to the herpetofauna of Albania. // Herpetozoa 19 (1/2): 92-93.

Petrov, B., Tzankov, N., Strijbosch, H., Popgeorgiev, G., Beshkov, V. 2006. The herpetofauna (Amphibia & Reptilia) of the Western Rhodopes mountain (Bulgaria and Greece). // Beron, P. (ed.). Biodiversity of Bulgaria, 3. Biodiversity of Western Rhodopes (Bulgaria and Greece). Pensoft & Nat. Mus. Natur. Hist., Sofia: 863-913.

Бисерков, В. (ред.), Наумов, Б., Цанков, Н., Стоянов, А., **Петров, Б.**, Добрев, Д., Стоев, П. 2007. Определител на земноводните и влечугите в България. София, Зелени Балкани, 196 с.

Petrov, B. 2007. Amphibians and Reptiles of Bulgaria: fauna, vertical distribution, zoogeography, and conservation. // Fet, V., Popov, A. (eds), Biogeography and Ecology of Bulgaria, Springer: 85-107.

Petrov, B., Stahlavsky, F. 2007. New species of pseudoscorpions (Arachnida: Pseudoscorpiones) for the fauna of Bulgaria. // Historia naturalis bulgarica 18: 15-27.

Петров, Б., Стоев, П. 2007. Подземният свят на Родопите. Програма за развитие на ООН – Проект, Глобален екологичен фонд, проект Родопи'. Държавна агенция по горите, Министерство на земеделието и продоволствието, 86 с.

Петров, Б. 2008. Прилепите – методика за изготвяне на оценка за въздействието върху околната среда и оценка за съвместимост. Наръчник за възложители и експерти в областта на околната среда. София, Национален природонаучен музей – БАН, 88 с.

Deltshev, C., **Petrov, B.** 2008. The Spiders (Araneae) in the Caves of the Western Rhodope Mountains (Bulgaria). // Acta zoologica bulgarica 60 (1): 41-50.

Kerth, G., **Petrov, B.**, Conti, A., Anastasov, D., Weishaar, M., Gazaryan, S., Jaquiéry, J., König, B., Perrin, N., Bruyndonckx, N. 2008. Communally breeding Bechstein's bats have a stable social system that is independent from the post-glacial history and location of the populations. // Molecular Ecology 17: 2368-2381.

Westerstom, A., **Petrov, B.**, Tzankov, N. 2010. Envenoming following bites by the Balkan adder *Vipera berus bosniensis* – First documented case series from Bulgaria. // Toxicon 56: 1510-1515.

Beron, P., **Petrov, B.**, Stoev, P. 2011. The invertebrate cave fauna of the Western Rhodopes (Bulgaria and Greece). // Beron, P. (ed.). Biodiversity of Bulgaria, 4. Biodiversity of Western Rhodopes (Bulgaria and Greece). Pensoft & Nat. Mus. Natur. Hist., Sofia: 583-661.

Petrov, B., von Helversen, O. 2011. Bats (Mammalia: Chiroptera) of the Western Rhodopes mountain (Bulgaria & Greece). // Beron, P. (ed.). Biodiversity of Bulgaria, 4. Biodiversity of Western Rhodopes (Bulgaria and Greece). Pensoft & Nat. Mus. Natur. Hist., Sofia: 525-581.

Langourov, M., Lazarov, S., Stoev, P., Guéorguiev, B., Deltshev, C., **Petrov, B.**, Andreev, S., Simov, N., Bekchiev, R., Antonova, V., Ljubomirov, T., Dedov, I., Georgiev, D. 2014. New and interesting records of the MSS and cave fauna of Vitosha Mt., Bulgaria. // Proceedings of Balkan Speleological Conference ‚Sofia'2014', Sofia, Bulgaria, 28-30 March 2014. Caving Club ‚Helictite' – Sofia: 66-76.

Petrov, B., Alexandrova, I., Karadakov, V., Georgieva, T., Toshkova, N., Zhelyazkova, V. 2014. Bats (Mammalia: Chiroptera) in Ponor Special Protection Area (Natura 2000), Western Bulgaria: Species Diversity and Distribution. // Acta zoologica bulgarica 65 (Suppl. 5): 117-128.

Цанков, Н. Д., Попгеоргиев, Г. С., Наумов, Б. Я., Стоянов, А. Й., Корнилев, Ю. В., **Петров, Б.** П., Дюгмеджиев, А. В., Вергилов, В. С., Драганова, Р. Д., Луканов, С. П., Вестерстрьом, А. Е. 2014. Определител на земноводните и влечугите в природен парк Витоша. София, Дирекция на Природен парк Витоша, 248 с.

Savev, S., Borisov, M., Bekchiev, R., Kostova, R., Tsankov, N., Shurulinkov, P., **Petrov, B.** 2015. Old forests in Strandja Nature Park – conservation and sustainable management. Malko Tarnovo, Directorate of Strandja Nature Park, 200 с.

Tzankov, N., Popgeorgiev, G., Kornilev, Y., **Petrov, B.**, Zidarova, S., Stefanov, T. 2015. Sofia. In: Kelcey, J. G. (Ed.) Vertebrates and Invertebrates of European Cities: Selected Non-Avian Fauna. Sofia, Springer, 179-206.

Петров, Б. 2017. Първите седем. София, Вакон, 288 с.

Редакционно

Загубихме приятел и автор!

Боян Петров бе необикновена личност и финалната драма на живота му се превърна в сложно предизвикателство за общественото мнение и медиите в България. Интернет, телевизионният ефир и печатните страници бяха задръстени от искрен и от лицемерен траур, съчетан с лавина истински и фалшиви новини от Хималаите и страната. Алпинизмът може и да е красив като изпитание и порив към върховете, но той истински вълнува България най-вече с трагичните си епизоди.
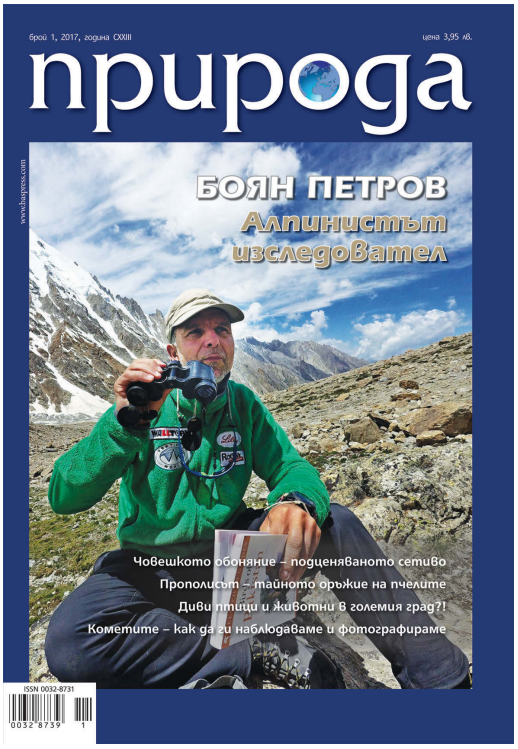
Тази вълна отшумя, а сега идва редът на най-важното след един истински пълноценен живот – равносметката. Тя, разбира се, изисква време и спокойствие. Списание Природа загуби интересен и компетентен автор, приятел и съмишленик, а сега може да даде свой принос към паметта за него най-вече с един по-обективен поглед към реалните научни приноси на изследователя Боян Петров. Не защото не оценяваме романтиката от покоряването на върховете и играта с риска, а защото алпинизмът всъщност бе вдъхновен от любовта му към природата и бе част от научната му работа като зоолог. А тя остава ....